

Яценко Таміла Олексіївна,
доктор педагогічних наук, головний науковий співробітник
відділу навчання української мови та літератури
Інституту педагогіки НАПН України;
Слижук Олеся Алімівна,
кандидат педагогічних наук,
провідний науковий співробітник
відділу навчання української мови та літератури
Інституту педагогіки НАПН України

7.1.2. Українська література

Об'єктивна констатація проблеми освітніх втрат у навчанні української літератури. Українська освітня система постала перед викликами, пов'язаними з пандемією COVID-19, карантинними обмеженнями та повномасштабною російсько-українською війною. У цих складних умовах виникла об'єктивна потреба подолання освітніх втрат, зокрема й у шкільному курсі літератури. Передумовами вироблення практичних механізмів їх подолання є проведення на рівні базової середньої освіти різних видів оцінювання досягнутих учнями результатів навчання у мовно-літературній галузі (українська мова та українська література). Однак діагностування результатів навчання української літератури не входить до освітніх оцінювань. Серед міжнародних досліджень лише PISA передбачає вимірювання читацької грамотності здобувачів загальної середньої освіти, формування якої відбувається, зокрема, і в процесі вивчення української літератури. У 2018 році Україна вперше брала участь у цьому міжнародному дослідженні якості освіти. За його результатами зафіксувало, що 26% українських підлітків не досягли базового рівня читацької грамотності, 36% – математичної та 26% – природничо-наукової. Такі показники були гіршими за середні серед країн ОЕСР. Також були зафіксовані освітні нерівності, що впливали на результати учнівства. Зокрема, дівчата випереджали хлопців у читанні на рік навчання, а учнівство з високим соціально-економічним статусом мало кращі навчальні результати. Попри недостатньо високий рівень читацької грамотності українських учнів, Міністерство освіти та науки України, а також інші освітні інституції України акцентували передовсім на математичній грамотності школярів.

Через широкомасштабну російсько-українську війну дослідження PISA проводилося із запізненням, саме у період 3–26 жовтня 2022 року в Україні тривав збір інформації від закладів загальної середньої освіти, які потрапили до вибірки учасників міжнародного дослідження PISA. Констатовано, що

зменшилася удвічі кількість учасників дослідження, а узагальнення результатів триває й нині. Тому виміряти освітні втрати щодо мовно-літературній галузі, зокрема й у навчанні української літератури, за рівнями читацької грамотності школярів шляхом порівнювання результатів PISA за 2018 рік і за 2022 рік наразі немає можливості.

Важливо зазначити, що результати навчання української літератури також не входять до чинних українських освітніх оцінювань на рівні базової середньої освіти. Станом на 2018 рік наприкінці 9 класу Державна підсумкова атестація учнів проводилася закладами загальної середньої освіти в письмовій формі з трьох таких предметів, як українська мова, математика й предмет за вибором педагогічної ради закладу загальної середньої освіти. Таке оцінювання освітніх досягнень учнів не передбачало обов'язкову діагностику результатів навчання української літератури.

Проект оцінювання навчальних досягнень учнів, розроблений Міжнародним фондом «Відродження» та Українським центром оцінювання якості освіти за підтримки МОН України й Американських рад із міжнародної освіти, «Стратегія розвитку освітніх оцінювань у сфері загальної середньої освіти в Україні до 2030 року» офіційно не унормовано, тому освітні вимірювання, зокрема й з української літератури, не проводяться. Вибіркове опитування учителів-філологів та аналіз підсумкових робіт школярів також не передбачають констатації об'єктивних результатів щодо визначення освітніх втрат.

Попри відсутність об'єктивної кількісної картини освітніх втрат, можемо констатувати, що у навчанні української літератури існують освітні розриви у результатах навчання, спричинені повномасштабним вторгненням росії. Адже українські учні у цих умовах позбавлені рівного доступу до освіти, а частина школярів змушена навчатися одночасно і в закордонних закладах освіти, і в українських або перебуваючи на окупованих територіях.

На думку вчителів-філологів, подолання освітніх втрат та освітніх розривів у результатах навчання української літератури необхідне з урахуванням різних аспектів, що впливають із специфіки літератури як мистецтва, у якому відображається емоції і почуття людей. Не менш важливим є й її призначення в шкільній освіті – завжди відповідати на актуальні емоційні, пізнавальні й психологічні запити учнів-читачів.

Серед можливих способів компенсації освітніх втрат та освітніх розривів у процесі навчання української літератури може бути *експрес-курс*. Його змістовий компонент розроблено з урахуванням специфіки цього навчального предмету, що визначається сутністю художньої літератури як

виду мистецтва, образним відтворенням людського буття в усій складності та різноманітності його форм.

Експрес-курс включає коригувальну навчальну програму з української літератури для 5 класу на 17 (18) навчальних годин, розроблену на основі чинної модельної програми з української літератури для 5–6 класів (за науковою редакцією Т. О. Яценко), календарно-тематичне планування уроків відповідно до навчальної програми, діагностувальні роботи для виявлення об'єктивного стану освітніх втрат п'ятикласників щодо української літератури та результативності їх подолання, картки формувального оцінювання навчальних досягнень учнів у процесі опрацювання навчальних тем експрес-курсу.

Змістове наповнення коригувальної навчальної програми зорієнтоване на організацію навчання для учнів, які з різних об'єктивних обставин не мали можливості опанувати програмовий навчальний матеріал упродовж навчального року. Тому одним із варіантів запобігання освітнім втратам може бути проведення компенсаторних занять як для класу, так і для окремої групи школярів чи зведеної групи класів однієї паралелі після завершення навчального року в період літніх канікул. Такі заняття повинні організовуватися за добровільною згодою усіх учасників освітнього процесу та орієнтовані перш за все на тих учнів, які бажають підвищити результати своїх навчальних досягнень.

Проведення компенсаторних занять не передбачає обов'язкового дотримання принципів класно-урочної системи навчання. Рекомендованим для організації навчальної діяльності можуть бути уроки вивчення української літератури в офлайн режимі, заняття у шкільній або ж міській (сільській) бібліотеці, уроки на природі (у лісі, парку тощо), заняття-зустрічі із сучасними письменниками.

Механізми подолання освітніх втрат у навчанні української літератури. На прикладі *експрес-курсу з української літератури для 5 класу* конкретизуємо інструментарій вимірювання та подолання освітніх втрат. Експрес-курс орієнтований на формування базових предметних знань, наскрізних умінь та ключових компетентностей учнів, задекларованих у Державному стандарті базової середньої освіти (2020).

В основу *коригувальної навчальної програми на 17 (18) навчальних годин* покладено чинну модельну програму з української літератури для 5–6 класів закладів загальної середньої освіти (за науковою редакцією Т. О. Яценко), що має гриф «Рекомендовано Міністерством освіти і науки України» (наказ Міністерства освіти і науки України від 12.07.2021 № 795).

Завдання експрес-курсу – розвивати в учнів стійкий інтерес до читання, удосконалювати навички виразного читання, ознайомити із доступними й цікавими для читачів-підлітків високохудожніми творами, формувати початкове розуміння специфіки мистецтва, збагачувати емоційний світ, подати початкові відомості про видатних українських письменників, формувати елементарні вміння аналізу художніх творів, поглиблювати первинне сприймання та усвідомлення художньої сутності образів, сприяти засвоєнню основних понять із теорії літератури, розвивати усне й писемне мовлення учнів.

Критерії добору *предметного змісту* експрес-курсу:

- різножанрові художні твори для текстуального вивчення;
- художня вартісність творів;
- ідейно-тематична значущість текстів,
- урахування вікових особливостей художнього сприймання, читацьких інтересів і пізнавальних можливостей учнів-підлітків;
- художні твори з проєкцією на особистісний розвиток учнів в умовах змін в Україні, пов'язаних із війною;
- акцентуація на психологічних аспектах художніх творів, що сприяють формуванню стійкості особистості учнів, їхньої психологічної пружності;
- уникнення ретравматизації учнів у процесі добору художніх творів для текстуального вивчення;
- формування емоційного інтелекту учнів у процесі аналізу та інтерпретації художніх творів.

Зміст предметного складника експрес-курсу розроблено за *тематично-жанровим принципом* із дотриманням *хронологічної послідовності* щодо презентації письменницьких персоналій у межах тематичного розділу. Опрацювання навчального матеріалу із його поступовим ускладненням на основі ідейно-тематичних і жанрових зв'язків зумовлене віковими особливостями художнього сприймання п'ятикласниками.

У межах тематичних розділів акцентовано на значущості книжки і читання в житті людини, запропоновано для текстуального ознайомлення малі жанри фольклору (прислів'я, приказки, загадки), народні та літературні казки, твори про минуле українського народу (легенди, перекази, літописні оповіді), патріотичну поезію. Також представлено твори, що викликають жвавий читацький і пізнавальний інтерес у школярів – художні тексти про рідну природу, пригодницькі та гумористичні літературні твори.

Біографічні відомості про письменників/письменниць програмою рекомендовано обмежити стислими довідками про основні факти їхнього

життя і творчості, що переконливо можуть зацікавити учнів цієї вікової категорії. Важливо акцентувати на активній громадянській позиції, патріотизмі українських письменників/письменниць, національних і загальнолюдських ідеалах, утілених у художніх творах. Залучення біографічного контексту повинно максимально сприяти розкриттю ідейно-художнього змісту творів та їх осмисленню як самодостатніх мистецьких явищ.

У програмі визначено всі базові *теоретико-літературні* поняття, вивчення яких традиційно передбачено в 5 класі. Водночас програма не переобтяжена термінами теорії літератури, а обмежена лише тими дефініціями, розуміння яких є необхідним для розкриття ідейно-тематичного сенсу художнього твору, його вартісності як естетичного явища. Важливо, щоб трактування літературознавчих понять було максимально доступним для розуміння п'ятикласниками.

Рубрика «*Мистецький контекст*» має рекомендаційний характер. Запропоновано до розгляду твори живопису, музики, скульптури, кіно тощо, що мають ідейно-тематичну спорідненість із виучуваними текстами української літератури або ж є їх інтерпретацією в інших видах мистецтва. У програмі наповнення цієї рубрики є надлишковим, що дозволить учителю відібрати той дидактичний матеріал, що максимально відповідає читацьким інтересам та естетичним смакам їхніх учнів. Контекстний розгляд художніх творів сприятиме їх цілісному осмисленню. Міжмистецька взаємодія повинна бути методично вмотивованою та не перешкоджати сприйняттю літературного твору як самодостатнього твору мистецтва.

До кожного програмового тематичного розділу рекомендовано *види організації навчальної діяльності* різного рівня складності: репродуктивні, пізнавально-пошукові, дослідницькі та творчі. Цей процесуальний складник програми розроблено як рекомендаційний, тому його наповнення також є надлишковим. Учителів-словесників зорієнтовано на широке використання як традиційних, так і інноваційних методів, прийомів і форм опрацювання художніх творів і навчального матеріалу, акцентовано на врахуванні особливостей очного, змішаного та дистанційного навчання, методичного стилю вчителя, індивідуальних особливостей учнів, можливостей їх доступу до сучасних цифрових пристроїв тощо.

На основі коригувальної програми та чинного підручника «Українська література. 5 клас» (автори – Т. О. Яценко, В. І. Пахаренко, О. А. Слижук) підготовлено *календарно-тематичне планування* уроків (навчальних занять) експрес-курсу з української літератури.

У календарному плані розкрито зміст уроків, зазначено рекомендовану кількість навчальних годин для їх проведення, запропоновано оптимальні види навчальної діяльності, твори для реалізації мистецького контексту, а також вказано сторінки підручника, опрацювання яких допоможе учням засвоїти навчальний матеріал експрес-курсу. Інтерактивність календарного планування забезпечують активні покликання на інтернет-ресурси, зокрема повні тексти художніх творів, що в підручнику подано скороченому варіанті, репродукції творів живопису, файли для прослуховування музичних творів, відеофайли екранізацій та анімаційних версій літературних творів тощо. Таке представлення матеріалу допоможе вчителю ефективно організувати опрацювання програмових навчальних тем експрес-курсу.

Порядок проведення занять, кількість навчальних годин на опрацювання окремих тем у календарно-тематичному плануванні повинні бути адаптованими відповідно до рівня навчальних досягнень та освітніх потреб здобувачів освіти у кожному окремому випадку.

Інструментарій оцінювання освітніх втрат учнів у процесі навчання української літератури. Передумовами вироблення практичних механізмів подолання навчальних втрат є *оцінювання навчальних результатів школярів*. Запропонований алгоритм щодо подолання освітніх втрат учнів із української літератури в 5 класі передбачає проведення їх двоетапної діагностики.

Для визначення рівня базових предметних знань, наскрізних умінь та ключових компетентностей п'ятикласників важливо провести *вхідну діагностувальну роботу*, що дозволить визначити аудиторію учнів, яких необхідно охопити корегувальним компенсаторним навчанням. Вхідне тестування доречно провести до початку реалізації експрес-курсу, а за його результатами констатувати характер освітніх втрат та організувати групу учнів або клас для проведення корегувальних занять.

Діагностувальні роботи (як вхідна, так і вихідна) укладено відповідно до чотирьох груп результатів, визначених Державним стандартом базової середньої освіти, та до методичних рекомендацій щодо оцінювання навчальних досягнень учнів 5–6 класів, які здобувають освіту згідно з новим Державним стандартом базової середньої освіти (2020).

Методичний коментар щодо оцінювання діагностувальних робіт учнів. Порядковий номер завдання кожної із груп результатів відповідає критеріям, зазначеним у поданих таблицях, та передбачає максимальне оцінювання у 2 бали. Відтак загальна сума балів за кожну групу навчальних результатів може становити 12 балів.

Оцінювання освітніх результатів *першої групи* – взаємодії з іншими особами усно, сприймання і використання інформації для досягнення життєвих цілей у різних комунікативних ситуаціях (сприймання усної інформації на слух) – передбачає перевірку виконання учнями конкретних завдань щодо сприймання на слух художнього твору (1.1), емоційно адекватної реакції на зміст почутого (1.2), виявлення головного та другорядного в почутому художньому творі (1.3), вміння аналізувати та інтерпретувати почуте (1.4), сприймати на слух інформацію літературознавчого характеру (1.5) та вміння робити висновки (1.6).

Друга група результатів – сприймання, аналіз, інтерпретація, критичне оцінювання інформації в текстах різних видів (художніх текстах, медіатекстах) та використання її для збагачення власного досвіду (сприймання письмових текстів (читання)) – оцінюється рівнем виконання завдань щодо сприймання змісту художніх творів (2.1), виявлення головного та другорядного в прочитаному художньому тексті (2.2), аналіз та інтерпретацію прочитаного (2.3), опрацювання змісту літературознавчого матеріалу, зокрема й поданого в таблицях і схемах (2.4), уміння узагальнювати, робити висновки (2.5), емоційно адекватно реагувати на зміст прочитаного художнього твору та робити аргументований вибір художніх текстів для самостійного читання (2.6).

Третя група навчальних результатів – висловлювання думок, почуттів і ставлень, письмова взаємодія з іншими особами, зокрема інтерпретація художніх творів; взаємодія з іншими особами у цифровому середовищі, дотримання норм літературної мови – охоплюють завдання на перевірку вміння письмово формулювати основну думку прочитаного художнього твору (3.1), письмово взаємодіяти за змістом прочитаного та вивченого в режимі реального часу (у цифровому середовищі) (3.2), створювати власний продукт, зокрема медійний, за мотивами прочитаного (3.3), узагальнювати інформацію у формі таблиць, схем, графічних зображень (3.4), будувати власне письмове висловлювання за змістом вивченого, залежно від навчальних і життєвих ситуацій (3.5), дотримуватися засад академічної доброчесності у процесі підготовки письмових робіт різних жанрів (3.6).

Четверта група освітніх результатів передбачає вміння п'ятикласників досліджувати індивідуальне мовлення, використовувати мову для власної мовної творчості, усно взаємодіяти та висловлюватися (говоріння). Загальний результат визначається рівнем виконання конкретних завдань: висловлення та аргументація власних поглядів, думок, ідей, переконань за змістом прочитаного та вивченого (4.1), збагачення власного мовлення у процесі опрацьованих художніх творів та вивченого

літературознавчого матеріалу (4.2), характеристика літературних персонажів (4.3), побудова власного усного висловлювання за змістом прочитаного та вивченого залежно від навчальних і життєвих ситуацій (4.4), уміння вести діалог за змістом прочитаного та вивченого (4.5), дотримання норм літературної мови в усній взаємодії (4.6).

Зокрема пункти 3.6 (дотримання академічної доброчесності) та 4.6 (дотримання норм літературної мови в усній взаємодії) оцінюються на основі виконаних попередніх завдань, тобто відповідно 3.1–3.5 третьої групи результатів і 4.1–4.5 четвертої групи.

Вихідну діагностувальну роботу, що укладена за аналогією до вхідної, рекомендовано організувати по завершенню навчання за програмою експрес-курсу. Такий прийом допоможе вчителю переконатися в результативності обраних механізмів подолання навчальних прогалин у вивченні п'ятикласниками української літератури. Важливо, що учням та їхнім батькам навчальні результати, констатовані за допомогою таких діагностувальних робіт, дозволить прослідкувати за індивідуальною траєкторією розвитку.

Дидактичний матеріал для організації навчальної діяльності учнів щодо подолання освітніх втрат із української літератури.

Картки для *формульованого оцінювання навчальних досягнень* як елемент експрес-курсу є дієвим засобом опанування учнями навчального матеріалу в максимально короткі терміни. Змістове наповнення цього дидактичного матеріалу зорієнтовано на визначення і досягнення навчальних потреб, а також підтримання освітньої траєкторії кожного учня в умовах подолання освітніх втрат. Картки для формульованого оцінювання створено з урахуванням досвіду формульованого оцінювання у фінських школах. Зокрема учням запропоновано визначення індивідуальних цілей, шляхів досягнення особистісно значущих завдань у межах програмових навчальних тем, також рекомендовано практики рефлексії, самооцінювання, взаємооцінювання. Подано різнорівневі запитання та завдання в тестовій формі (закритого і відкритого типів), творчі завдання для поточного оцінювання роботи над художніми творами, що сприятиме формуванню предметної читацької та ключових компетентностей п'ятикласників.

Кількість завдань для виконання їх учнями в межах поточного оцінювання визначає вчитель, враховуючи і читацькі, пізнавальні інтереси та можливості своїх вихованців.

Алгоритм оцінювання завдань. Кожне правильно виконане учнями тестове завдання оцінюється 1 балом, завдання блоку III («Пошук, дослідження, спілкування») – до 1,5 балу, а завдання блоку IV («Власна

творчість») – до 3 балів. Однак, саме педагог визначає максимально можливу кількість балів за виконані завдання залежно від мети навчальної ситуації.

Представлено різні види тестових завдань: 1) на вибір одного правильного варіанту відповіді з чотирьох запропонованих, 2) встановлення відповідності, 3) встановлення послідовності. Виконання завдань на вибір декількох правильних варіантів відповідей із запропонованих не передбачено в експрес-курсі.

Зміст завдань укладено таким чином, що вони дозволяють не лише перевірити репродуктивне відтворення предметних знань, а й констатувати рівень розуміння, уміння застосовувати, аналізувати та інтерпретувати прочитані художні твори залежно від навчальних та життєвих ситуацій.

Конкретизуємо прикладами. Тестове завдання на перевірку знань може бути завданням із вибором однієї правильної відповіді, що передбачає визначення усвідомлення школярами літератури як мистецтва слова: «Слово «література» у перекладі з латинської означає: а) книжка, б) літера (буква), в) слово, г) текст».

Завдання такого типу також є методично коректними для перевірки учнівських знань про автора/авторку художнього твору, персонажів, місця подій тощо: «Кому окуляри допомогли востаннє? а) Маргариті Степанівні, б) самим хлопцям, в) Любочці, г) Риті Скрипаль» (за повістю-казкою Вс. Нестайка «Чарівні окуляри»).

Прикладом тестового завдання на розуміння художнього твору може бути таке: «Вислів «Хотілось мені почванитися перед хлопцями» означає, що герой: а) хотів похизуватися, б) хотів позмагатися, в) хотів посперечатися, г) хотів посваритися» (за оповіданням І. Нечуя-Левицького «Вітрогон»). Розуміння такого фразеологізму зумовлює контекст оповідання, тому є можливість текстуальне прочитання учнями твору та збагатити їх словниковий запас, формувати мовну компетентність.

Уміння учнів застосовувати здобуті предметні знання можна за допомогою завдання на встановлення відповідності між літературознавчими поняттями (епітет, уособлення, порівняння, авторський неологізм) та їх прикладами із художніх творів: а) «Сніг, наче срібло, блищить!», «горить-тремтить ріка, як музика», б) «Щось мріє гай над річкою», «Море грає», в) «Золотому полю», «тихий шепіт трав голублячий», г) «золото-поколото».

Глибокий аналіз уривка «Учітесь, читайте...» із твору Т. Шевченка дозволить правильно визначити його провідним мотив із запропонованих варіантів: а) заклик здобувати найпередовіші знання, вивчаючи й шануючи національні здобутки, б) заклик до українського народу вивчати народну творчість попередніх поколінь, в) звернення до українців щодо любові до

історії свого народу, боротьби за незалежність, г) висловлення незадоволення рівнем освіти українців.

Зацікавлюють п'ятикласники та водночас перевіряють рівень сформованості їхньої предметної читацької компетентності завдання щодо розгадування кросвордів, робота над хмарою слів (наприклад, потрібно вписати географічні власні назви та розподілити їх відповідно до художніх творів, у яких вони згадуються).

Завдання IV (творчого) рівня моделюють реальні життєві ситуації, максимально враховують індивідуальні читацькі інтереси учнів. Наприклад, такі: «Запиши, які книжки ти більше любиш читати – паперові чи електронні. Поясни чому», «Запиши поради Лису Микиті про те, чому не можна обманювати та зазнаватися», «Уяви себе літописцем і запиши «літописну оповідь» про події останніх років в Україні», «Вивчи напам'ять вірш, який тобі подобається найбільше. Створи відеопоезію на його основі. Або уяви себе диктором студії звукозапису. Запиши читання вірша на диктофон», «Кінцівка в оповіданні «Гаманець» відкрита. Напиши власне закінчення цієї історії».

Завдання блоку I («Цілевизначення») та блоку V («Рефлексія») не передбачають оцінювання, оскільки спрямовані виключно на побудову та самоспостереження учнів за власною освітньою траєкторією.

Практичний механізм подолання освітніх втрат на рівні базової освіти, зокрема навчання української літератури в 5 класі, є дієвим чинником для організації ефективного навчання української літератури в реаліях сьогодення.

Додаток 1.

**Фрагмент «Українська література. 5 клас:
експрес-курс подолання освітніх втрат**

Діагностувальна робота № 1 (вхідне діагностування)

I. Аудіювання.

Прослухай художній твір, який тобі прочитає учитель/вчителька, або ж перейди за покликанням та прослухай твір. Дай короткі відповіді на запитання.

1. Назви героїв цього твору, місце та час подій.
2. Опиши свої враження від почутого. Хто із героїв тобі сподобався, а хто викликав негативне ставлення? Чому?
3. Сформулюй тему та головну думку цього твору.
4. Розкрий алегоричний зміст персонажів твору.
5. До якого літературного жанру належить цей твір? Свою відповідь обґрунтуй.
6. Поясни, чому навчив тебе цей твір.

II. Читання.

Пригадай прочитані тобою у 5 класі художні твори, та виконай завдання.

2.1. Установи відповідність між назвою художнього твору (1–7) та його автором/авторкою (А–Е)

1 «Фарбований Лис»	А Леся Українка
2 «Лелія»	Б Іван Франко
3 «Чотири сестри»	В Олександр Олесь
4 «Микита Кожум'яка»	Г Сергій Плачинда
5 «Богатирська застава»	Ґ Леонід Глібов
6 «Котилася тарілочка...»	Д Нестор Літописець
7 «Повість минулих літ»	Е Валерій Шевчук

2.2. Установи відповідність між назвою художнього твору (1–8) та його героєм/героїнею (А–Є).

1 «Фарбований Лис»	А Будимир
2 «Лелія»	Б Сварог
3 «Чотири сестри»	В Либідь
4 «Микита Кожум'яка»	Г Князівна
5 «Богатирська застава»	Ґ Павлусь
6 «Яйце-райце»	Д Орел
7 «Берегиня»	Е Чорний Птах
8 «Повість минулих літ»	Є Мавпа Фрузя

2.3. Упізнай героя/героїню за портретом.

- 1) «... вона така гарнесенька: очиці ясні, кучері довгі, сріблясті, сама в білій, прозорій шаті, на голівці малесенька золота корона, ще й крильцята має хороші та барвисті, як у метелика, так і міняться різними барвами, немов тая веселка».
- 2) «Вся в яскраво-білому вбранні, з червоними, вишитими на білому полотні «стрілами Перуна» та «соколами».
- 3) «Над головою пишні зелені коси у вінок склалися, чоло було біле і чисте, очі — величезні, і в них мінилося-променилося зелене сяйво, носик тоненький і прямий, а вуста повні й червоні. І цвіло на кожній щоці по яскравому серпику, начебто місяці зійшли з одного й другого боку».
- 4) «Його чередницька шапка-ковпак з'їхала набік. Заросле сивою щетиною, худе лице почервоніло. Чорні очі палали молодо й завзято. Навіть зморшки на лиці розгладилися».
- 5) «Невідомий птах, / Довгохвостий, гостроносий, / На восьми ногах»..
Для довідки: Будимир, Лелія, Берегиня, Зеленокоса сестра, комар.

2.4. Установи відповідність між назвою художнього твору (1–8) та його жанром (А–Є).

1 «Берегиня»	5 «Богатирська застава»
2 «Лелія»	6 «Бачить — не бачить...»
3 «Повість минулих літ»	7 «Яйце-райце»
4 «Микита Кожум'яка»	8 «Козацька сторожа в степу»

А народна казка

Б літературна казка

В драма-казка

Г літературна загадка

Г легенда

Д історичне оповідання

Е літопис

Є народний переказ

2.5. Поясни, у чому відмінність між народною та літературною казкою. Зроби короткий висновок про їх спільні ознаки.

2.6. Напиши, який літературний твір, із вивчених у I семестрі, або прочитаних самостійно, тобі найбільше сподобався. Поясни чому.

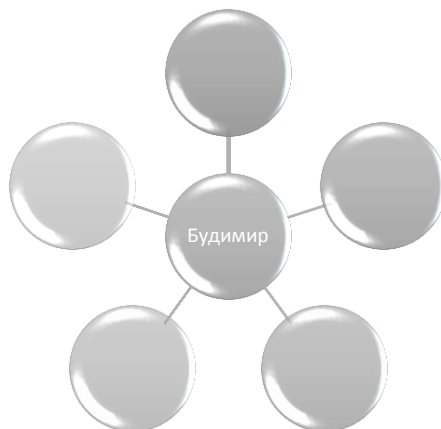
III. Письмо.

3.1. Сформулюй основну думку драми-казки Олександра Олеся «Микита Кожум'яка».

3.2. Перейди за <https://www.liveworksheets.com/ud1748501ys> та у запропонованій мнемосхемі знайди позитивні та негативні риси характеру Лиса Микити. із казки І. Франка.

3.3. Перейди за покликанням <http://wordwall.net> та створи інтерактивну вправу використавши шаблон «Повітряні кулі» на основі казки «Лелія».

3.4. Заповни схему, вписавши до пустих клітинок риси характеру Будимира із оповідання С. Плачинди «Богатирська застава».

3.5. Напиши короткий лист до свого однокласника чи однокласниці, в якому розкажи про книжку, яку ти рекомендуєш і йому/їй прочитати. Поясни, чому це слід зробити.

IV. Говоріння.

4.1. Підготуй розповідь про літературного героя, який тебе найбільше вразив. Склади короткий план розповіді.

4.2. Обери правильний варіант відповіді.

Вислів Я на нім пізнався, як на фарбованім Лисі означає

А стати дурним

В стати мудрішим

Б стати хитрим

Г стати розумним

Усно поясни, в яких життєвих ситуаціях ти можеш вжити цей вираз.

4.3. Установи відповідність між персонажем казки «Лелія» та словами, що йому/їй належать:

- 1 Мар'яна А «... кажуть, що не заплатять за сей день нічого...»
- 2 Панночка Б «Рости ж, леліє, розкішна, красна, щоби була доля щасна!»
- 3 Лелія В «Гину тут на безлюдді, в селі».
- 4 Павлусь Г «Тут погано, бридко, страшно».
- Д «А в тому саду чисто, метяно, ще й хрещатим барвіночком дрібно плетяно».

Усно охарактеризуй одного із персонажів цього твору.

4.4. Упізнай місце подій за його описом. Запиши правильну відповідь. Підготуй усну розповідь про події, пов'язані з одним із місць подій.

- 1) «... впала тоді на землю снігова буря. Шалено металися вихори, а хлопці Холодні Вітри поприкладали до рота крижані труби й подули в них».
- 2) «Он і грядочка з квітками — така малесенька, а чого там тільки нема: і чорнобривці, і тоя, і любисток, і рута, й канупер, і м'ята кучерява, ще й повної рожі кущик невеличкий, та все те барвінком хрещатим обплетено».
- 3) «... крик, шум, гармидер, вози скриплять, колеса туркочуть, коні гримлять копитами, свині квичуть, селяни гойкають...».

Для довідок: подвір'я Мар'яни («Лелія»), торговиця («Фарбований Лис»), володіння Білокосої сестри («Чотири сестри»).

4.5. Обговори зі своїм однокласником або однокласницею, які проблеми, порушені у художніх творах, тебе найбільше схвилювали. Запиши декілька запитань, які ти хочеш поставити під час діалогу.

Додаток 2

Тематичні картки формувального оцінювання навчальних досягнень учнів

Народні та літературні казки

I. Цілевизначення. На початку вивчення теми опрацюй рубрику підручника «Читацький путівник». Перш ніж читати казки, проклади ланцюжок цілей, аби рухатися до власної мети, та допиши подані речення.

1. Читаючи народні та літературні казки, я хочу дізнатися більше про _____.
2. Я хочу зрозуміти _____.
3. Я хотів би/хотіла б розвинути навички _____.

II. Тестування. Запропоновані завдання допоможуть тобі стати компетентним читачем/ компетентною читачкою. Опрацювай їх самостійно,

у парах чи у групах із однокласниками та однокласницями або ж разом із учителем/вчителькою.

1. Вкажи правильний варіант відповіді.

1) Які ознаки народної казки?

А має традиційний початок

В трапляються «магічні числа»

Б є чарівні предмети

Г усі зазначені ознаки

2) Ознаки якого виду казок є у творі «Яйце-райце»?

- А про тварин
 Б соціально-побутових
- В героїко-фантастичних (чарівних)
 Г ознаки казок усіх видів
- 3) Що стало причиною війни між царем-жайворонком і царицею-мишею?
 А яйце-райце
 Б зернятко
- В чарівна лампа
 Г таємні скарби
- 4) Збірка, до якої належить казка Івана Франка «Фарбований Лис», називається:
 А «Коли ще звірі говорили»
 Б «П'ять кошків житейської мудрості»
- В «Казки народів світу»
 Г «Тисяча й одна ніч»
- 5) Казка «Фарбований Лис» з'явилася завдяки народному мистецтву:
 А України Б Індії В Німеччини Г Польщі
- 6) У якому з наведених прислів'їв виражено головну думку казки «Лис Микита»?
 А Без правди люди не живуть, а маються.
 Б Неправдою світ пройде, а назад не вернешся.
 В З брехнею правда не дружить.
 Г Правда з вогню, води рятує.

III. Пошук і дослідження, спілкування.

1. Встав у тексті пропущені слова.

У _____ казках відображаються уявлення народу, його багатовіковий життєвий досвід, звичаї, обряди, побут, вірування. Уміння автора/авторки створювати нові незвичайні образи на основі спостережень за реальною дійсністю називається _____.

_____ у творі — це неймовірні, чарівні деталі, події, перетворення.

2. Порівняй ознаки народних і літературних казок. Заповни таблицю.

Народні казки	Головні ознаки	Літературні казки
	Хто є автором?	
	Будова казок	
	Форма існування	
	Варіативність	
	Характер подій	
	Характеристика персонажів	

IV. Власна творчість.

Запиши поради Лису Микиті про те, чому не можна обманювати та зазнаватися.

V. Рефлексія.

1. Мені було цікаво дізнатися _____.
2. Тепер я розумію _____.
3. Тепер я вмію _____.
4. Для мене залишилося незрозумілим _____.

Рекомендована література

1. Українська література. 5 клас: експрес-курс подолання освітніх втрат: практичний порадник; за заг. ред. Т. О. Яценко / автори: Т. О. Яценко, І. А. Тригуб, О. А. Слижук. Київ : Педагогічна думка, 2023. 58 с.
2. Українська література. 5–6 класи: модельна навчальна програма для закладів загальної середньої освіти; за наук. ред. Т. О. Яценко [Електронне видання]. Київ : КОНВІ ПРІНТ, 2021. 64 с.
3. Яценко Т. О., Пахаренко В. І., Слижук О. А. Українська література: підручник для 5 кл. закладів загальної середньої освіти. Київ : ВД «Освіта», 2022. 256 с.